

Eftirfylgni

ÞAD HEFUR alltaf þótt góður siður að lækna fylgi sjúklingum sínum eftir, þar til þeir hafa læknað eða niðurstaða fengist. Í mörgum tilvikum kemur frumkvæðið að slíku frá læknum og hann skipuleggur þá samfundi læknis og sjúklings sem til þarf. Á ensku er gjarnan notuð samsetningin **to follow up**, að fylgja eftir. Sögnin **follow** merkir *fylgja*, *elta* eða *fylgjast með*. Óþarft ætti að vera að bæta þar við atviksorðinu **up**, en það merkir *upp*, *uppi*, *upp á við* eða *að fullu*, enda tilgreinir Orðabók Arnar og Örlygs það einnig sem merkingarlitla viðbót eða áhersluorð með ýmsum sögnum. Síðan hefur orðið til enska nafnorðið **follow-up**, en það er notað til að gefa til kynna þá aðgerð eða þann feril, sem þarf til að einhverju verði fylgt eftir. Á slíku vilja lækna hafa heiti. Þrátt fyrir mikla notkun í daglegu starfi á sjúkrastofnunum í hinum enskumælandi heimi, er þetta nafnorð ekki að finna í nýlegum læknisfræðiorðabókum Dorlands og Stedmans. Fjölræðiorðabók Websters tekur hins vegar á málinu með því að tilgreina helstu merkingarnar og bendir einnig á, að oft er samsetningin notuð sem ígildi lýsingarorðs með nafnorði, til dæmis **follow-up care**.

Íðorðasafn lækna verður ekki til hjálpar við þýðinguna, en í Orðabanka Íslenskrar málstöðvar má finna **follow up** í orðasafni úr stjórn málafræði og þá með þýðingunum *eftirfylgd*, *eftirfylgni*, *framhald*. Undirritaður leggur til að lækna noti nafnorðið **eftirfylgni** þegar við á. Ekki er þó beinlínis amast við orðinu **eftirfylgd**, nema af þeirri ástæðu einni, að það er svo erfitt í framburði. Í samsetningum má stytta og breyta til, þannig að **follow-up treatment** verður **eftirmeðferð** eða **fylgimeðferð** og **follow-up care** getur orðið **fylgi**- eða **eftirumönnun**.

„Bjúgaður“

Eiríkur Jónsson, yfirlæknir, sendi tölvupóst og bað undirritaðan vinsamlegast um að fordæma orðskrápin **bjúgaður**, sem „unglingar og upp í virðulega prófessora“ eru farnir að nota þegar „einhver er með bjúga“, og **verkjaður**, „þegar einhver er með verki“. Undirritaður er Eiríki hjartanlega sammála og hefur til þess stuðning fleiri virðulegra sérfræðinga sem hafa haft samband við hann á undanförunum vikum af sömu ástæðu. Einn þeirra benti á að **lyfjaður** væri þó allra verst þessara nýju orða.

Gera verður ráð fyrir að umrædd orð ætti að flokka sem lýsingarorð mynduð af nafnorðunum, **bjúgur**, **verkur** og **lyf**. Dæmi um slíka orðmyndun er lýsingarorðið **kjarkaður** (af *kjarkur*). Flest orð sem enda á **-aður** eru hins vegar lýsingarháttur þátíðar af tilsvarendi sögn, svo sem **málaður** (af *mála*) og **ölvaður** (af *ölva*).

Undirritaður ráðfærði sig ítarlega við sérfræðinga

Íslenskrar málstöðvar og voru þeir sammála Eiríki um að þessar orðmyndir samræmdust ekki íslensku málkerfi, án þess þó að slíkt væri hægt að styðja með beinhörðum málfræðireglum.

Spaugsamir unglingar munu að sjálfsögðu halda áfram að setja saman ný orð, gera alls kyns tilraunir með gömul orð og að prófa þanþol hins íslenska máls. Þegar slíkt er gert af þekkingu og með virðingu fyrir tungumálinu og því sem til umræðu er, getur útkoman orðið býsna skemmtileg. Undirrituðum finnst það hins vegar álíka lítilsvirðandi fyrir sjúklinginn að segja að hann sé „bjúgaður“ eða „lyfjaður“ og að tala um hann sem „gallblöðruna á stofu nítján!“ Nú þurfa yfirlækna og ráðsettur sérfræðingar að koma í veg fyrir að orðin komi sér tryggilega fyrir í íslenskum sjúkraskrá.

Manipulation

Ekki var rými í síðasta pistli til að ljúka fyrstu umræðu um manipulation. Æskilegt væri að fá notkunardæmi úr læknisfræðilegum textum til að fást við. **Manipulation** vísar til aðgerðar eða verknaðar þar sem tiltekinn líkamshluti er hreyfður, lagaður eða færður til, annaðhvort með höndum eða á einhvern annan hátt, þannig að um beina eða óbeina **handfjötun** getur verið að ræða. Sögnin **manipulate** vísar á sama hátt til þess að hreyfa, á eiginlegan eða óeiginlegan hátt, með höndunum. Vel þekkt er sögnin að **handstýra**. Spurningin til Jóhanns Tómassonar, læknis, og annarra, sem áhuga hafa á íslenskun þessara orða, er eftirfarandi: Í hvaða samhengi eru þau notuð núna og hvaða verknaði eiga þau að lýsa í læknisfræðilegu samhengi? Sjálfsagt er svo að halda umræðunni áfram í tengslum við áhugaverð notkunardæmi.

Syncope

Magnús Karl Pétursson, hjartalæknir, óskaði eftir umræðu um íslenskun á heitinu **syncope**. Tilefnið er að fram er komið í ensku fræðimáli hugtakið **near syncope**.

Íðorðasafn lækna tilgreinir **syncope** án skilgreiningar og íslensku þýðingarnar *yfirlið*, *ómeigin*, *adsvif*, *öngvit*, sem skilja má sem samheiti. Læknisfræðiorðabækur Dorlands og Stedmans lýsa fyrirbærinu hins vegar á þennan hátt: *úmabundið meðvitundarleysi vegna almennrar blóðþurrðar í heila og missir meðvitundar og stöðuspennu af völdum minnkaðs heilablóðflæðis*. Orðið **syncope** er komið úr grísku og sagt myndað úr forskeytinu **syn-**, sem merkir *með* eða *saman* og orðhlutanum **kop-**, sem mun vera dreginn af sögninni **koptein**, *skera*. Samsett orð af þessum stofnum merkti svo að *stytta*, *stöðva*, *binda endi á* eða *grípa fram í fyrir einhverjum*. Framhald í næsta blaði.

Jóhann Heiðar
Jóhannsson

johannahj@landspitali.is

Jóhann Heiðar er læknir
á Landspítala Hringbraut.